МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ЦЕНТР ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ДИСТАНЦІЙНОГО ТА ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ
Кафедра менеджменту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

здобувачки вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
4 курсу заочної форми навчання
спеціальності 073 «Менеджмент»
Олени ШЕЛЕСТ

Науковий керівник:
к.е.н., доц. **Володимир ГОБЕЛА**

Рецензент:
д.е.н., проф. **Андрій ШТАНГРЕТ**

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«___»_____20___р., протокол № _____

Завідувач кафедри менеджменту

_____ Галина ЛЕСЬКІВ

Львів
2023

АНОТАЦІЯ

Шелест О. Ризик-орієнтований підхід до управління підприємством. Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 073 «Менеджмент», Львів. 2023.

У першому розділі кваліфікаційної роботи досліджено теоретичні засади формування та реалізації ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством. Здійснено класифікацію та структуризацію ризиків у підприємницькій діяльності та розглянуто теоретичні засади формування ризик-орієнтованого управління підприємством.

У другому розділі кваліфікаційної роботи здійснено загальну характеристику підприємства, проведено аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства. Розроблено пропозиції щодо формування ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством на основі карти ризиків.

Ключові слова: ризик, ризик-орієнтований підхід, управління, безпека, загрози.

ANNOTATION

Shelest O. Risk-oriented approach to enterprise management. The manuscript.

Study on obtaining the educational bachelor degree in specialty 073 "Management". Lviv, 2023.

The qualification work's first chapter investigated the theoretical foundations of the risk-oriented approach to enterprise management formation and implementation. The research carried out the classification and structuring of risks in entrepreneurial activity and the theoretical foundations of risk-oriented enterprise management formation.

The qualification work's second chapter carried out a general description of the enterprise, and an analysis of the enterprise's production and economic activity. The paper developed the proposals for the risk-oriented approach to enterprise management based on a risk map.

Key words: risk, risk-oriented approach, management, security, threats.

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА 7

1.1. Теоретичний зміст поняття ризику 7

1.2. Класифікація та структуризація ризиків у підприємницькій діяльності .. 12

1.3. Теоретичні засади формування ризик-орієнтованого управління підприємством 18

Висновки до першого розділу. 25

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ 27

2.1. Загальна характеристика Сколівське ДЛГП «Галсільліс» 27

2.2. Характеристика виробничо-господарської діяльності Сколівського ДЛГП «Галсільліс» 31

2.3. Дослідження фінансової стійкості підприємства 36

2.4. Пропозиції щодо формування ризик-орієнтованого підходу до управління на Сколівському ДЛГП «Галсільліс» 41

Висновки до другого розділу. 46

ВИСНОВКИ 49

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 51

ВСТУП

Управління сучасними підприємства вимагає дедалі більшої уваги до ризиків та загроз. Сучасне середовищ функціонування підприємств характеризується значним рівнем невизначеності та високим рівнем ризику. Відповідно формування системи управління підприємствами на основі ризик-орієнтованого підходу стає актуальним та затребуваним типом діяльності. Саме такими тенденціями зумовлена активізація наукових розвідок у сфері дослідження ризику, способів його оцінки, мінімізації та уникнення.

Значних труднощів зазнає сучасна лісова галузь. Кризовий стан економіки та низка реформ лісівництва призвели до появи значної кількості ризиків та загроз для функціонування лісогосподарських підприємств. Тому, формування ризик-орієнтованого підходу до управління лісогосподарським підприємством матиме вагомий внесок у теорію управління та безпекову практику ведення бізнесу.

Дослідженнями у сфері ризик-орієнтованого управління займалися такі науковці: Борисова Т.А., Бортнікова Є.В., Бочковський А. П., Вербицька Г. Л., Глєбова А. О., Горго І.О.,Гранатуров В. М., Діденко Є. О., Залунін В.Ф., Зоріна О. А., Іванюта Т. М., Кузнецова І. О., Кузьмак О. М., Лук'янова В. В., Лук'янова В. В., Масло А. І., Мороз В. М., Москаленко В. П., Орлик О. В., Пономаренко Т. В., Ріщук Л. І., Сорокіна І. В., Сосновська О. О., Терещенко О., Фролова Л. В., Цвігун Т.В.

Мета та завдання роботи. Метою роботи є розроблення теоретико-прикладних засад щодо формування ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством.

Для реалізації мети дослідження було сформовано низку завдань:

1) з'ясувати теоретичний зміст поняття ризику;
2) здійснити класифікацію та структуризацію ризиків у підприємницькій діяльності;

3) розглянути теоретичні засади формування ризик-орієнтованого управління підприємством;
4) здійснити загальну характеристику підприємства та провести оцінку ризиків його діяльності;
5) провести характеристику виробничо-господарської діяльності підприємства;
6) дослідити стан фінансової стійкості підприємства;
7) розробити пропозиції щодо формування ризик-орієнтованого підходу до управління на Сколівському ДЛГП «Галсільліс».

Об'єктом дослідження є система управління та економічної безпеки підприємства.

Предметом дослідження є теоертико-прикладні аспекти формування ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством.

Методи дослідження. Для реалізації дослідження було використано низку дослідницьких методів, а саме: метод теоретичного та ретроспективного аналізу, метод синтезу, методи індукції та дедукції, статистичні методи, метод карти ризиків тощо.

Апробація результатів дослідження. Ключові положення дослідження були апробовані на круглому столі «Безпекові аспекти управління організаціями в умовах війни та повоєнної відбудови держави» (м. Львів, ЛьвДУВС, 12 травня 2023 р.), а також на IX Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Сучасний менеджмент: витоки, реалії та перспективи розвитку», (м. Львів, Львівський національний університет природокористування, 9 березня 2023).

Інформаційну базу дослідження становили: наукові статті, монографії та навчальні посібники, статистична інформація, мережа Інтернет, фінансова звітність підприємства.

Основний зміст роботи викладений на 49 сторінках, у роботі міститься 10 таблиць та 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Теоретичний зміст поняття ризику

Для формування системи управління, що буде ризик-орієнтованою слід перш за все усвідомити сутність поняття ризик та визначити його особливості. Загалом із поняттям ризик усі знайомі, воно дуже часто вживається у науковій літературі, в публіцистиці та у повсякденному спілкуванні. Попри поширеність та популярність цього терміну слід чітко з'ясувати його суть та теоретичний зміст. Оскільки це матиме вирішальний вплив на формування системи ризик-орієнтованого управління підприємством.

Зазвичай ризик трактується як невизначена подія чи певна умова, у разі настання якої можна очікувати як позитивних так і негативних наслідків для організації або для конкретної особи зокрема. Проте таке тлумачення, що є доволі поширеним, не зовсім чітко відображає суть поняття та не дає повної характеристики його теоретичного змісту.

В науковій літературі доволі часто наводиться трактування поняття «ризик». Найпоширенішими є такі підходи до пояснення ризику:

- ризик розглядається як усвідомлена небезпека появи небажаної та небезпечної події, що матиме негативні наслідки для організації просторово-часовому вимірі [30];

- ризик розглядається як невизначеність, що передбачає ймовірність виникнення небажаних впливів у процесі реалізації певного виду діяльності чи операцій, які призводитимуть до негативних наслідків [7];

- ризик розглядається як можливість чи ймовірність настання певних несприятливих подій та наслідків [2];

- ризик розглядається як об'єктивна та суб'єктивна категорія водночас, яка пов'язана із подоланням невизначеності та певних конфліктів в ситуації, що

вимагає певного вибору, що є неминучим; ризик відображає ступінь настання очікуваного результату, невдачі та відхилення від цілей внаслідок настання контрольованих та неконтрольованих, передбачуваних та непередбачуваних чинників [14].

Загалом же термін ризик походить із грецької мови. Мовознавці припускаються думки, що цей термін утворено із таких грецьких слів як: «ridsikon», «ridsa», ці слова відповідно позначають поняття «стрімчак» та «скеля». Тобто, цим терміном позначили поняття підвищеної небезпеки чи загрози, однак цієї небезпеки чи загрози можна уникнути в результаті дії непрогнозованих та неконтрольованих чинників. В україномовній традиції сформувалося таке визначення ризику – усвідомлена можливість настання небезпеки; а також як сміливий, ініціативний вчинок, дія з надією на успіх, позитивний результат; можливість збитку або невдачі в якій-небудь справі [28]. Більш того, тлумачення поняття ризик відрізняється сферою його застосування. Зокрема, у психології поняття ризик розглядається у таких площинах:

- ступінь очікуваного неблагополуччя за умови настання невдачі, що обумовлена системною оцінкою невдачі і характеру можливих наслідків;

- певна дія чи подія, яка загрожує настанням певного розміру збитків для людини;

- свого роду вибір між альтернативами: більш безпечний і менш привабливий чи менш безпечний, але більш привабливий, однак в процесі здійснення вибору можливість прорахунку ймовірностей не є високою та прогнозованою.

Тому для встановлення суті поняття «ризик» як наукової категорії слід врахувати її комплексний характер, тобто врахувати, що цей термін вживається у різних сферах діяльності та різних галузях (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Види ризиків та їх тлумачення

№	Вид ризику	Трактування теоретичного змісту
1	**2**	**3**
1	Юридичний	Наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через порушення або недотримання банком вимог законів, нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення
2	Економічний	Економічна категорія, пов'язана з подоланням часткової непевності у виробничо-економічних відношеннях, що базується на ймовірнісних оцінках досягнення як позитивного, так і негативного результату
3	Техніко-експлуатаційний	Зв'язаний не просто із заподіянням шкоди технічного характеру (поломкою, тимчасовим або й повним виходом із ладу обладнання, тощо), але й із можливим заподіянням шкоди навколишньому середовищу, життю та здоров'ю як своєму, так й інших осіб
4	Бізнес	1. Можливість настання ймовірної події або сукупності подій, що призводять до прямих матеріальних збитків; 2. Імовірність недоотримання прибутку або доходу; 3. Характеристика вияву збитку; 4. Застрахований об'єкт, що може підпасти під збиток
5	Підприємницький	Виникає за будь-яких видів підприємницької діяльності, пов'язаних із виробництвом продукції, товарів і послуг, їхньою реалізацією; товарно-грошовими й фінансовими операціями; комерцією й здійсненням науково-технічних проекті
6	Виробничий	Пов'язані з виробництвом продукції, товарів, виконанням робіт і наданням послуг, у процесі яких керівники підприємств вирішують проблеми неповного використання сировини, матеріалів, зростання собівартості, збільшення трудових витрат
7	Комерційний	Збитки, втрати, що виникають у процесі реалізації готової продукції, товарів і послуг, зроблених підприємствами. Це ризики продажу на ринках; ризики, пов'язані з транспортуванням реалізованих активів, із платоспроможністю контрагенті
8	Інвестиційний	Можливість виникнення фінансових втрат у процесі здійснення інвестиційної діяльності, що поділяється на реальне й фінансове інвестування
9	Кредитний	Небезпека несплати позичальником основного боргу й відсотків, що належать кредиторові
10	Діловий	Небезпека зниження або втрати здатності економічного суб'єкта підтримувати досягнутий рівень доходу на вкладений капітал
11	Ціновий	Імовірність фінансових втрат у результаті коливань цін на продукцію й товари внаслідок зміни ринкового попиту на них
12	Політичний	Пов'язані з не передбачуваними діями, заходами чи акціями законодавчих або виконавчих органів влади іноземних держав щодо конкретної суверенної держави, підприємців або просто приватних осіб цієї держави. Політичні ризики можуть через систему всіляких допущень чи особливих умов договору страхування включатись в обсяг відповідальності страховика

Продовження 1.1.		
1	**2**	**3**
13	Екологічний	Пов'язані із забрудненням довкілля і зумовлені перетворювальною діяльністю людини у виробництві. Екологічні ризики, як правило, не включають до обсягу відповідальності страхової організації. Однак певні страхові інтереси, зумовлені екологічними ризиками, привели до створення самостійного виду страхування, що відповідає цим інтересам
14	Транспортний	Підрозділяються на ризики каско і карго. Транспортні ризики каско стосуються страхування повітряних, морських і річкових суден, автомобілів та рухомого залізничного складу під час пересування, стоянки (простою) і ремонту
15	Спеціальний	Зміст спеціальних ризиків зазначається в особливих умовах договору страхування і може включатися до обсягу страхової відповідальності. Зокрема, передбачають страхування перевезення особливо цінних вантажів (грошової готівки, виробів з коштовних металів та каміння, творів мистецтва тощо).

Джерело: [17].

Відповідно, з'ясування сутності ризику як наукової категорії є доволі важливим завданням на початковому етапі нашого дослідження. Зазначимо, що в економічній теорії сформувалося дві теорії щодо трактування ризиків:

- класична;

- неокласична [22].

Класична теорія передбачає, що ризик асоціюється із очікуванням втрат для організації чи підприємства, що настають як результат реалізації обраного рішення. Таким чином, ризик згідно такого підходу, є, по суті, матеріальним збитком, що зазнає підприємство в результаті реалізації прийнятого управлінського рішення. Проте, такий підхід до визначення поняття «ризик» та власне його тлумачення є доволі однобічним.

Неокласична теорія дає трохи видозмінене трактування поняття «ризик» та ризик в підприємницькій діяльності. згідно з теорією, поведінка підприємця зумовлена концепцією граничної корисності. Суть якої полягає у виборі альтернативного варіанту, що передбачає більшу граничну корисність діяльності чи операції. Для розуміння сутності ризику слід проаналізувати ті його елементи, що можуть мати місце в процесі реалізації ризику, що представлені на рисунку 1.

Рис. 1.1. Взаємозв'язок елементів у явищі «ризик»

Джерело: [29].

Отож, сучасне трактування ризику передбачає його тлумачення як результату впливу невизначеності на досягнення поставленої мети та цілей організації. А також ризик трактується як кількісна оцінка небезпеки та ймовірність небажаної втрати чого-небудь чи кого-небудь. Йдеться про матеріальні ресурси, персонал тощо.

Крім того у безпекознавстві виділяють дві функції ризику:

- стимулюючу;
- захисну [6].

Стимулююча функція ризику проявляється у двох аспектах: конструктивний та деструктивний. Перший аспект характеризується тим, що в процесі прийняття управлінського рішення чи стратегічного вибору ризик

виступає спонукальним чинником до дії, особливо це стосується стартапів та інших інноваційних проектів. Прояв іншого аспекту полягає в тому, що прийняття непродуманого ризику веде до деструктивних наслідків для підприємства [16].

Захисна функція ризиків проявляється також у двох аспектах: історичному та соціально-правовому. Історичний аспект полягає в тому, що людство зазвичай перебуває в пошуку безпечного середовища. Другий аспект полягає у тому, що держава у соціально-правовій площині намагається створити сприятливі умови для оцінки та прогнозування ризиків.

1.2. Класифікація та структуризація ризиків у підприємницькій діяльності

Будь-яке підприємство, в сучасних ринкових умовах, є створене людиною в межах соціально-економічної системи та функціонує в умовах невизначеності ризику. Події останнього десятиріччя (глобальна економічна криза, пандемія COVID-19, війни в Іраку, Афганістані, Україні) значно посилили рівень ризику та невизначеності міжнародного та власне бізнесового середовища. Відповідно, функціонування сучасного підприємства супроводжується значною кількістю ризиків, а управління підприємством повинно ґрунтуватись на оцінці та прогнозування цих ризиків. Саме такий підхід дасть змогу підприємству ефективно протидіяти загрозам та успішно розвиватись. За таких умов ризик стає частиною управлінського процесу, що інтегрована до загальної системи підприємства як визначальна складова для побудови стратегії розвитку та операційної діяльності. відповідно керівникам підприємств та організацій будь-яких форм та видів слід будувати свою діяльність на сонові ризик-орієнтованої моделі управління, що є запорукою успішного функціонування на ринку та у сучасних умовах [19].

Тому, наступним кроком стане теоретичний аналіз понять та наукових категорій: ризик, небезпека та загроза (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Спільні та відмінні риси категорій ризику, загрози та небезпеки

Ознака	Ризик	Загроза	Небезпека
змістова форма	математично виражена ймовірність неотримання очікуваних результатів	причини, явища, події, умови, які викликають небажаний стан підприємства з певним рівнем ймовірності	
наслідки	в результаті ризикованих управлінських рішень може бути досягнуто очікуваних результатів або підприємство може зазнати втрат	перешкода цілям та завданням суб'єктів господарювання в результаті дії негативних внутрішніх або зовнішніх факторів	руйнівний вплив на діяльність підприємства
виникнення на підприємствах	постійно супроводжують підприємницьку діяльність		виникають у випадку досягнення рівня ризику критичного значення
вимір	ймовірність настання негативної події	втрата ресурсів	
причина виникнення	функціонування підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища		
заходи протидії	ризик-менеджмент	управління безпекою підприємств	превентивні антикризові дії

Джерело: [23].

В результаті такого аналізу можна встановити основні характерні риси та відмінності між доволі часто вживаними у сучасній науковій літературі поняттями.

Однак, з іншої з точки зору, кожен бізнес, кожне підприємство та кожна організація намагається вести конкурентну боротьбу, розвиватись та процвітати не залежно від змін кон’юнктури зовнішнього середовища та супутніх ризиків,

що об’єктивно існують. До того ж, протидія ризикам та активна безпекова діяльність спричиняють додаткові витрати, зокрема фінансові витрати, що не є позитивним чинником та не сприяє прийняттю правильного управлінського рішення щодо запровадження активних та дієвих безпекових заходів. Така ситуація доволі часто трапляється на вітчизняних підприємствах. Вирішення такого роду проблем пов’язане із формуванням ризик-орієнтованого мислення та безпекової культури на усіх ланках менеджменту та узагалі у всіх працівників організації. Поняття ризик-орієнтованого мислення набуло поширення у наукових дослідження та серед керівників-практиків. Все більше уваги приділяється такому типу управління сучасними організаціями. Однак протягом кількох останніх років поняття ризик-орієнтованого мислення набуло дещо іншого семантичного забарвлення. Тому у таблиці 1.3. представлена варіативність поглядів сучасних науковців щодо трактування поняття ризик-орієнтоване мислення.

Таблиця 1.3

Визначення терміну «ризик-орієнтоване мислення»

№	Автор	Визначення
Як процесу адаптації стандартів управління якістю		
1	**2**	**3**
1	[17]	Під ризик-орієнтованим мисленням можна розуміти реалізацію організацією комплексу узгоджених заходів і методів для управління і контролю численними ризиками (позитивними і негативними), що впливають на її здатність досягати запланованих цілей
2	[1]	Ризик-орієнтоване мислення означає необхідність якісного і кількісного розгляду ризику при прийнятті рішень в управлінні процесами і видами діяльності організації кожним працюючим. Щоб відповідати вимогам нової версії стандарту, організаціям необхідно планувати і здійснювати дії у відповідь на ризики і можливості
3	[24]	Головною перевагою ризик-орієнтованого мислення є постійне поліпшення процесів системи менеджменту якістю шляхом завчасної ідентифікації «небезпечних місць» процесів, що в подальшому дозволить підвищити рівень задоволеності замовника та інших зацікавлених сторін

продовження таблиці 1.3.		
1	**2**	**3**
Як складової ризик менеджменту		
4	[30]	Основою ризик-орієнтованого мислення є прийняття рішення в умовах невизначеності. Ми завжди ризикуємо, бо неможливо виключити ймовірність небажаних подій. Але можна зменшити ймовірність їх появи та можливі збитки. Для цього необхідно спрогнозувати подальший розвиток подій, зокрема наслідки прийнятих рішень, виявити ризики, оцінити їх, а потім управляти ризиками. Це і є основною задачею ризик-менеджменту
Як складової ризик-орієнтованого підходу в управлінні якістю		
5	[6]	Ризик-орієнтований підхід в системі менеджменту якості – це якісна і / або кількісна оцінка ризиків в області якості, джерелом яких є середовище організації; а також прийняття рішення для запобігання або зменшення небажаних наслідків і максимального використання можливостей що виникають в процесі управління якістю
6	[28]	Ризик-орієнтований підхід – це використання методології управління ризиками при дослідженні економічних процесів
Як елемента культури управління безпекою розвитку підприємства		
7	[11]	Ризик-орієнтоване мислення – елемент культури управління безпекою розвитку підприємства, що спрямоване на формування управлінських компетенцій всіх рівнів управління підприємством для оцінки і аналізу рівня ризиків та виявлення й реалізації можливостей в досягненні стратегічних та тактичних цілей розвитку підприємства

Отож, слід узагальнити результати проведеного теоретичного аналізу для того аби можна було конкретизувати поняття ризик-орієнтованого мислення в рамках забезпечення безпеки підприємства для його стабільного та ефективного розвитку. Ґрунтуючись на результатах теоретичного узагальнення пропонується розглядати ризик-орієнтоване мислення як складову частину безпекової культури організації, що спрямована на формування відповідних компетенцій у менеджерів усіх ланок управління. Такий підхід сприятиме виявленню та своєчасній оцінці ризиків та ефективній протидії загрозам для розвитку підприємства та досягненню коротко та довгострокових цілей [10].

Варто виділити основні принципи ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством [12].

Принцип інтегрованості, що передбачає запровадження управління ризиками в усі процеси на підприємстві та залучення якомога ширшого кола працівників до такої діяльності.

Принцип розподілу ресурсів, який заключається в перерозподілі ресурсів підприємства, що не відбувається рівномірно, а з урахуванням ймовірностей та розмірів ризику.

Принцип співвимірності, який полягає в тому, що сума коштів направлена на ідентифікацію та протидію ризикам повинна бути співвимірною із очікуваним позитивним ефектом для підприємства.

Принцип гнучкості, який полягає у періодичності проведення заходів контролю та моніторингу діяльності підприємства та доречності застосовуваних заходів.

Принцип відкритості, який полягає у прозорості заходів безпекового спрямування та інших видів діяльності для стейкхолдерів.

Принцип антиципації, суть якого полягає у прогнозування майбутнього сценарію розвитку подій за дії різних чинників.

Важливо зазначити, що механізм реалізації ризик-орієнтованого мислення повинен діяти послідовно та розпочинатись із інформації про можливі та потенційні ризики і загрози для діяльності підприємства. Широко відомо, що ті ризики, які безпосередньо не пов’язані з діяльністю підприємства, належать до зовнішніх ризиків, а ризики пов’язані із діяльністю підприємства називаються внутрішніми ризиками. Тобто зовнішніми ризиками для підприємства можуть бути типи:

- природні ризики – пов’язані із різноманітними стихійними лихами та катаклізмами;
- макроекономічні ризики – пов’язані із поточною та потенційною економічною ситуацією, кон’юнктура ринку, рівень та тип

конкурентоспроможності на ринку, податкове законодавство та рівень корупції в країні;

- політичні ризики – пов’язані із загальною ситуацією в країні, воєнний стан, цивільних протестів та заворушень, недосконалого законодавства та порушення принципу верховенства права, націоналізації майна та активів тощо;
- фінансові ризики – пов’язані із вартістю грошей у теперішньому та майбутньому періодах, інфляцією, курсом валют та співвідношення із національною валютою, ризик зміни загально ринкової ставки та банківського процента [32].

Науковці також окремо виділяють категорію – внутрішні ризики для діяльності підприємства. Внутрішні ризики залежать від вміння та здатності керівництва підприємства організовувати виробничу та збутову діяльності та протидіяти ризикам та загрозам. Такий вид ризиків безпосередньо впливає на діяльність підприємства та результати його діяльності, що зумовлені якістю та швидкістю прийнятих управлінських рішень.

Отож, до зазначеної категорії внутрішніх ризиків можна зарахувати такі види ризиків:

- виробничі – ризики, що безпосередньо пов’язані із процесом виробництва продукції та операційними процесами на підприємстві (продуктивність праці, ефективність використання ресурсів, ресурсний дефіцит та їх відсутність для налагодження виробничого процесу, втрата та неефективне використання робочого часу, логістичні ризики та ризики, що виникають при збутовій діяльності);

- техніко-технологічні – ризики, що зазвичай мають місце при розробці та впровадження нових технологій та інновацій (венчурні ризики, ризики втрати обладнання підприємства, ризики промислового шпигунства та конкурентної розвідки тощо);

- комерційні – ризики, що з’являються в процесі реалізації продукції підприємства, транспортні ризики, ризики пов’язані із прийманням-здачею

товарів та напівфабрикатів, сировини тощо, із платоспроможністю та ліквідністю активів підприємства, транспортні ризики тощо;

- інвестиційні – ризики, які з'являються в процесі реалізації інвестицій, зокрема це ризики втраченої вигоди, коливання відсоткової ставки, кредитні ризики та біржові, а також ризики банкрутства.

1.3. Теоретичні засади формування ризик-орієнтованого управління підприємством

Регламентація та методологічне забезпечення процесу формування системи ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством передбачає впровадження таких елементів:

- політики управління, що ґрунтується на оцінці та прогнозуванні ризиків;
- внутрішньо організаційного документа чи методологічного положення, що повинен регламентувати та регулювати ризик-орієнтоване управління;
- методологічних матеріалів, що спрямовані на оцінку ризиків;
- нормативного документу, щодо покликаний регулювати процеси взаємодії внутрішніх структурних підрозділів у сфері протидії ризикам та забезпечення економічної безпеки підприємства;
- документу, який би передбачав наявність та методику формування переліку потенційних ризиків для діяльності підприємства та містив обґрунтовану та достовірну інформацію щодо цих ризиків;
- перелік звітних документів щодо діяльності в сфері виявлення, оцінки та протидії ризикам [8].

На рисунку 1.2. наведено орієнтовну структуру ризик-орієнтованого управління, що спрямоване на підвищення ефективності управління та забезпечення економічної безпеки підприємства.

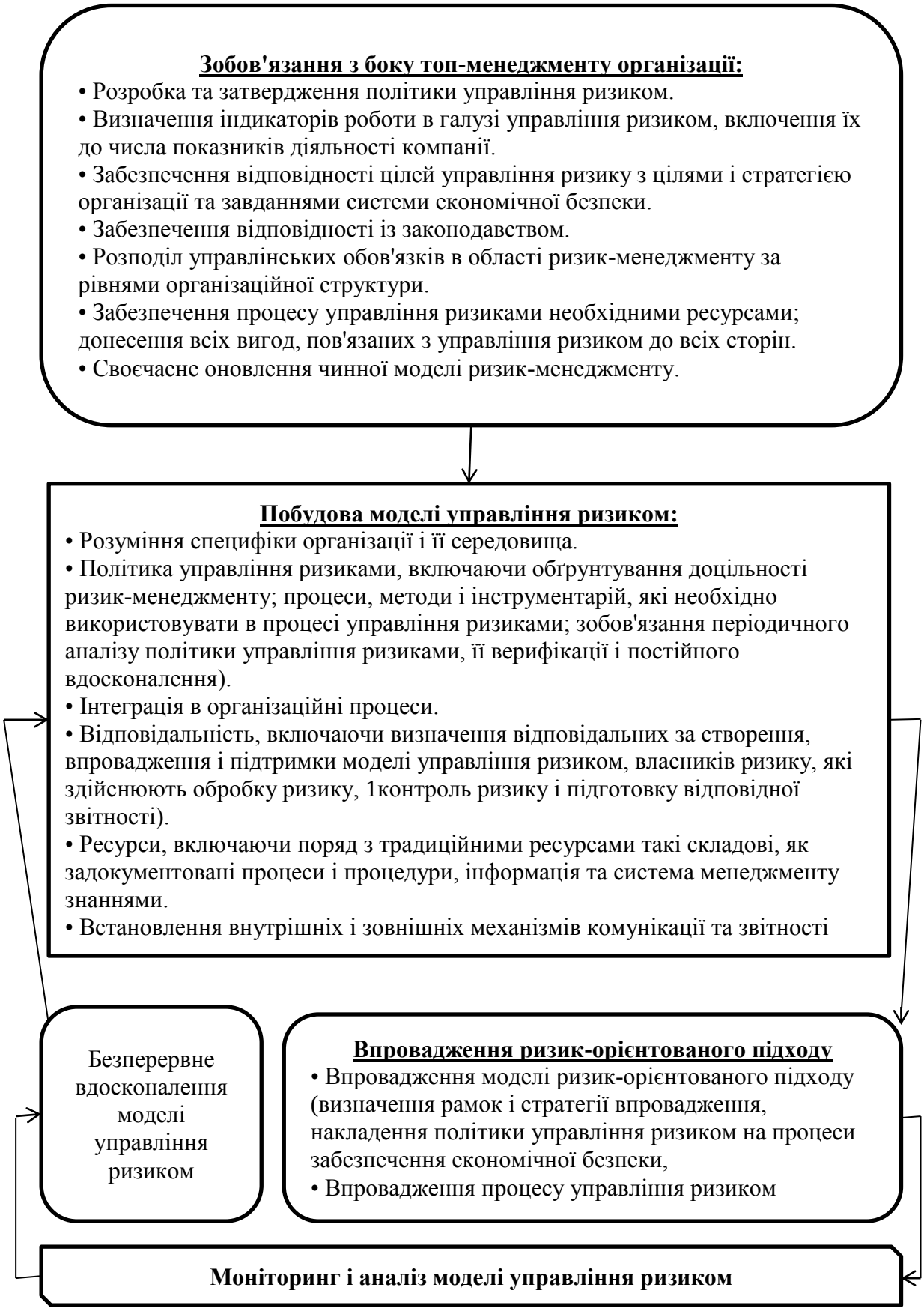

Рис. 1.2. Структура ризик-орієнтованого управління

Використання зазначених підходів дозволить підприємству організувати та застосувати ризик-орієнтований підхід до управління підприємством. Такий підхід забезпечить отримання низки переваг, зокрема:

- реалізовувати оцінку апробованих підходів до організації системи управління ризиками на підприємстві як внутрішніми (експертами та штатними працівниками підприємства) ресурсами так і зовнішніми (стейкхолдерами);
- розкривати слабкі сторони та недоліки в роботі підприємства шляхом виявлення внутрішньо-фірмових ризиків;
- сприятиме зменшенню управлінських витрат та спрощенню документообігу на підприємстві;
- делегувати певні повноваження, особливо щодо розробки та запровадження безпеко орієнтованих заходів на аутсорсинг для того аби підвищити рівень професійності таких заходів та скоротити операційні витрати;
- дозволить організувати ефективну систему ідентифікації та протидії потенційним та реальним ризикам для діяльності підприємства, що сприятиме зменшенню потенційних втрат у майбутньому та підвищить загальний рівень ефективності управління та рівень економічної безпеки підприємства;
- організувати систему обміну досвідом та передовими ідеями у сфері ризик-орієнтованого підходу для вдосконалення власних підходів та розвитку загальнонаціональної системи управління ризиками на підприємствах та організаціях.

Для уникнення та подолання ризиків підприємству слід використовувати результати теоретичного дослідження у своїй діяльності, що сприятиме підвищенню ефективності бізнесової діяльності та забезпеченню економічної безпеки підприємства (рис.1.3).

Рис. 1.3. Елементи ризик-орієнтованого підходу до управління у процесі забезпечення системи економічної безпеки підприємства

Ризик-орієнтований підхід ґрунтується на процесах виявлення, аналізу та оцінці ризиків для діяльності підприємства. Більш того, квінт есенцією такого підходу є глибоке розуміння та усвідомлення усіма працівниками організації важливості ідентифікації вразливих до ризику сфер діяльності чи процесів на підприємстві. Використання ризик-орієнтованого підходу до управління передбачає використання певних дій, що представлені на рисунку 1.3.

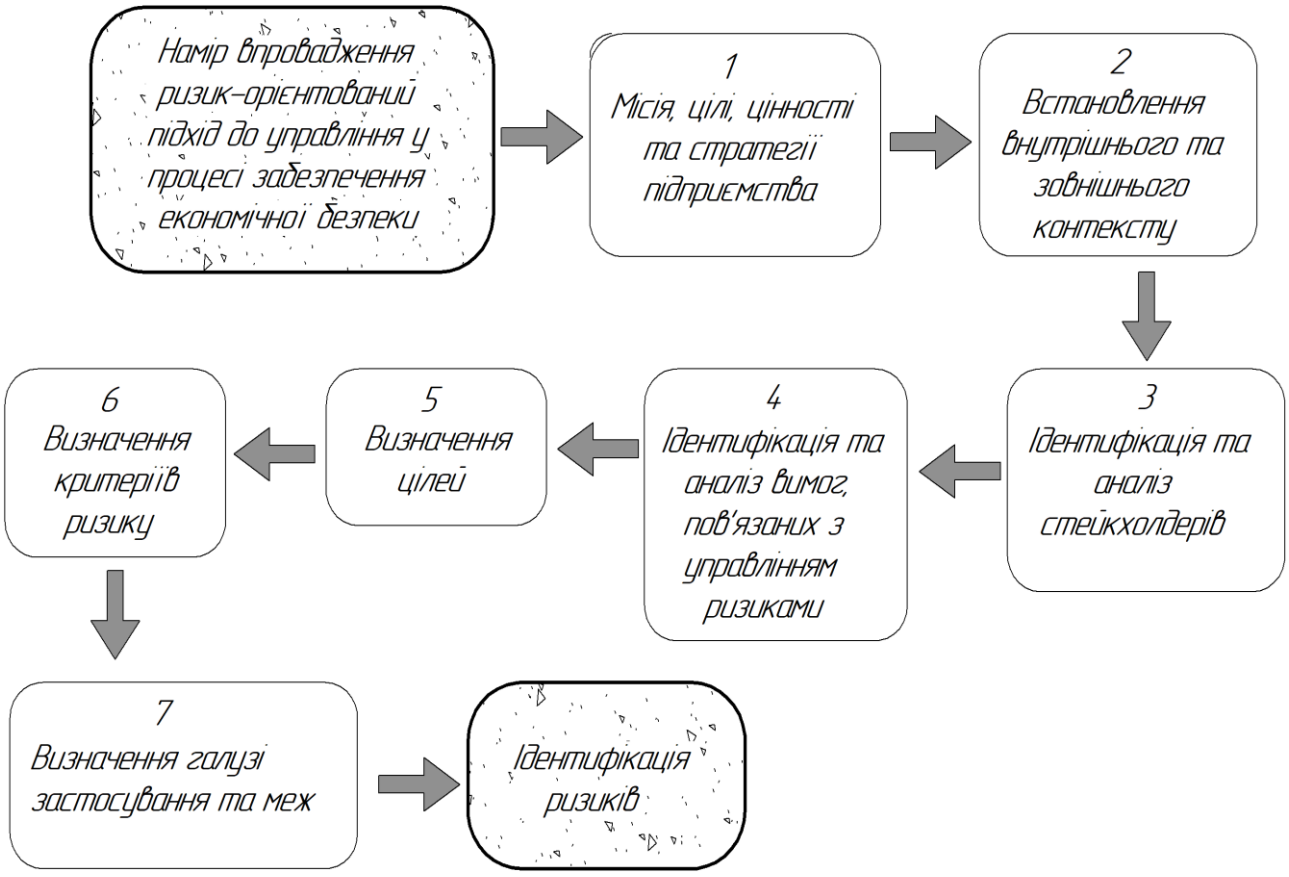

Рис. 1.4. Контекст впровадження управління ризиками задля забезпечення економічної безпеки підприємства

Важливе значення в процесі реалізації ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством належить стейкхолдерам. Тобто, внутрішніх і зовнішніх зацікавлених осіб: керівництво підприємства, працівників підприємства, профспілкові організації, фінансові інститути, постачальник, клієнти, посередники тощо (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Вимоги до процесів управління ризиками для підприємства
Джерело: [3].

Важливим аспектом реалізації ризик-орієнтованого підходу до управління посідає визначення розміру та виду ризику, що можна та неможна приймати у своїй діяльності. також важливим етапом є встановлення критеріїв для ризиків, їх оцінки та класифікації.

Використовуючи ризик-орієнтований підхід до управління підприємством слід також встановити сферу його застосування та межі підходу. Тому що такий підхід може застосовуватись до всієї діяльності підприємства, а може до певних сфер його діяльності. важливо також встановити певні обмеження, що впливають на сферу застосування зазначеного підходу на підприємстві, що можуть бути: часові, організаційні, технічні, екологічні, методичні.

Оцінка ризиків в межах досліджуваного підходу передбачає його ідентифікацію, аналіз та встановлення міри впливу на діяльність підприємства чи його персонал або ресурси. Тобто основним думка зазначеного підходу полягає у встановлення міри впливу та величини ризику, що дозволяє прийняти зважене управлінське рішення про прийняття чи протидію певним ризиковим факторам (рис. 1.6). Тому в процесі оцінки ризиків пропонується враховувати зазначені фактори:

- ймовірність настання певної події чи факторів впливу;
- характер та масштаби руйнівного впливу певного фактору на діяльність підприємства;
- складність та взаємозв'язок певних факторів та внутрішнього середовища підприємства;
- фактор часу;
- рівень загрози певного ризикового фактору.
-

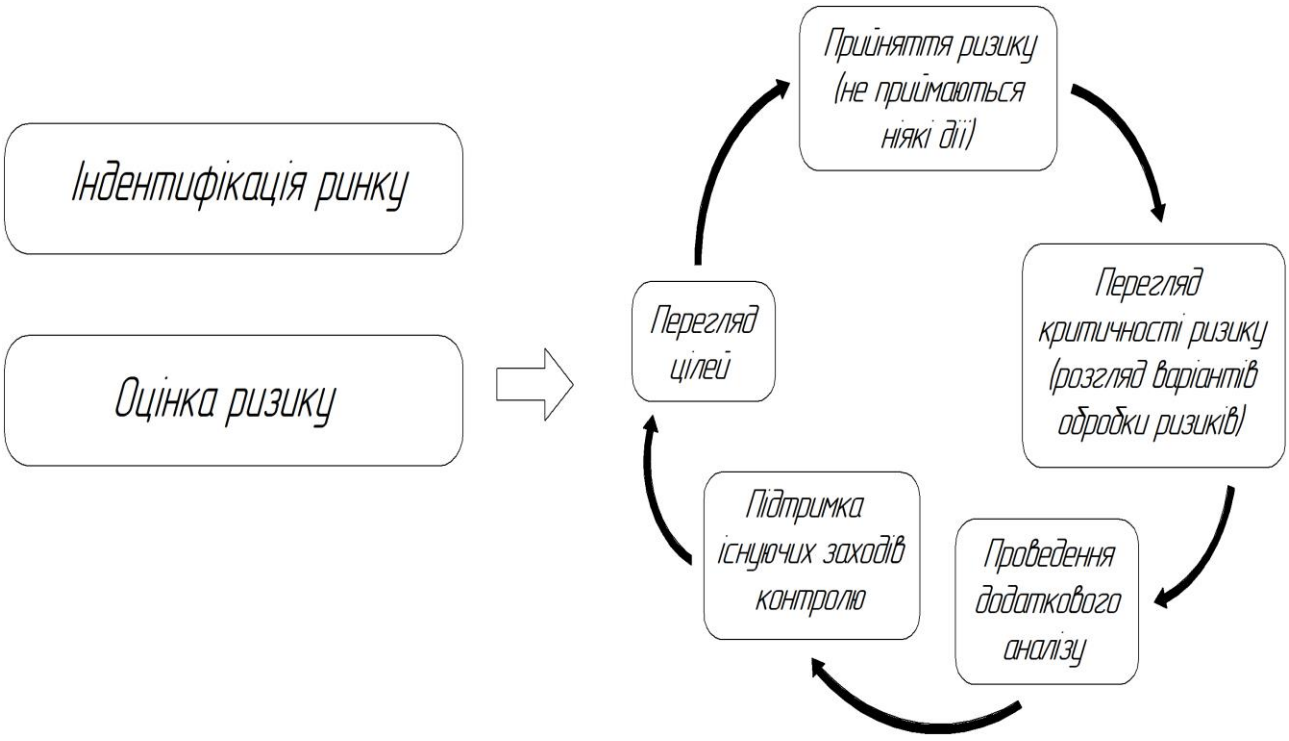

Рис. 1.6. Рішення в результаті оцінки ризику

Основою для визначення ризиків повинен бути єдиний метод, в результаті якого ці ризики поділяють на ті, що необхідно опрацьовувати та встановляти заходи щодо протидії потенційним загрозам та ті, що не потребують додаткового дослідження та уваги. Крім того, рішення щодо прийняття або неприйняття ризиків, більшою мірою залежить від витрат, які необхідні для такої діяльності. відповідно остаточне рішення менеджменту підприємства в межах ризик-орієнтованого підходу до управління залежить від багатьох чинників, які мають різносторонній характер.

Висновки до першого розділу

Здійснено теоретичний аналіз змісту поняття «ризик» та його ретроспективний аналіз в результаті чого встановлено його основні підходи до трактування поняття ризик та основні види ризиків: юридичний, економічний, техніко-експлуатаційний, підприємницький, виробничий, комерційний, інвестиційний, кредитний, діловий, ціновий, політичний, транспортний, спеціальний та екологічний.

Встановлено, що в економічній теорії існує дві теорії щодо трактування ризиків. Класична – передбачає, що ризик асоціюється із очікуванням втрат для організації чи підприємства, що настають як результат реалізації обраного рішення. Неокласична – поведінка підприємця зумовлена концепцією граничної корисності. Суть якої полягає у виборі альтернативного варіанту, що передбачає більшу граничну корисність діяльності чи операції.

Виокремлено та запропоновано змістове наповнення основних функцій ризику. Стимулююча – проявляється у двох аспектах: конструктивний та деструктивний. Захисна – проявляється також у двох аспектах: історичному та соціально-правовому.

Визначено основні спільні та відмінні риси понять «ризик», «загроза» та «небезпека» за допомогою їх варифікації на основі таких ознак: змістова форма,

наслідки, виникнення на підприємствах, виміру, причина виникнення, заходи протидії.

Здійснено аналіз теоретичного змісту поняття «ризик-орієнтоване мислення», проведено їх структуризацію на основі таких підходів: як процесу адаптації стандартів управління якістю, як складової ризик менеджменту, як складової ризик-орієнтованого підходу в управлінні якістю, як елемента культури управління безпекою розвитку підприємства.

З'ясовано основні принципи ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством, та здійснено їх характеристику. Зокрема виокремлено такі принципи: інтегрованості, розподілу ресурсів, співвимірності, гнучкості, відкритості, антиципації.

Встановлено, що методологічне забезпечення процесу формування системи ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством передбачає впровадження певних елементів, а саме: політики управління; методологічних матеріалів; нормативного документу, що покликаний регулювати процеси взаємодії внутрішніх структурних підрозділів; документу, який би передбачав наявність та методику формування переліку потенційних ризиків для діяльності підприємства; перелік звітних документів щодо діяльності в сфері виявлення, оцінки та протидії ризикам.

Визначено основні переваги використання ризик-орієнтованого підходу до управління: здатність реалізовувати оцінку апробованих підходів до організації системи управління ризиками на підприємстві як внутрішніми ресурсами так і зовнішніми (стейкхолдерами); можливість розкривати слабкі сторони та недоліки в роботі підприємства шляхом виявлення внутрішньо-фірмових ризиків; зменшення управлінських витрат та спрощенню документообігу на підприємстві; делегування повноважень; організація ефективної системи ідентифікації та протидії потенційним та реальним ризикам для діяльності підприємства; організація системи обміну досвідом та передовими ідеями у сфері ризик-орієнтованого підходу.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ

2.1. Загальна характеристика Сколівське ДЛГП «Галсільліс»

Обране нами підприємство для дослідження – Сколівське ДЛГП «Галсільліс. Абревіатура ДЛГП – це дочірнє лісогосподарське підприємство. Сколівське ДЛГП утворено у 2001 році у процесі реорганізації Сколівського міжгосподарського лісового господарства, крім того було створено ще одне ДЛГП «Галсільліс» – Славське. Відповідно підприємство утворилося як дочірнє підприємство Обласного комунального спеціалізованого лісогосподарського підприємства «Галсільліс».

Загальна площа підприємства складає 12 628,26 гектарів, в основному це лісові масиви. Уся територія підприємства розподілена на структурні частини, а саме:

- квартали – 119 од.;
- виділи – 3209 од.

На рисунку 1 представлене структурне районування лісів, що знаходяться у відання Сколівське ДЛГП «Галсільліс».

Загалом, площу лісів підприємства становлять такі класи лісів, відповідно до Держгеокадастру:

- рекреаційно-оздоровчі лісові угіддя становлять 61,8 гектара;
- захисні угіддя становлять 4640,0 гектара;
- експлуатаційні лісові угіддя становлять 7935,2 гектара.

За віковою структурою лісові масиви підприємства розподілено на:

- молоді лісові масиви, що становлять 30,7 % території – 3530,7 гектарів;
- середньовікові лісові масиви, що становлять 60,4 % території – 6944,1 гектара;

- пристигаючі лісові масиви, що становлять 8,8 % території – 1011,1 гектара;
- стиглі і перестійні лісові масиви, що становлять 0,1 % території – 7,8 гектара.

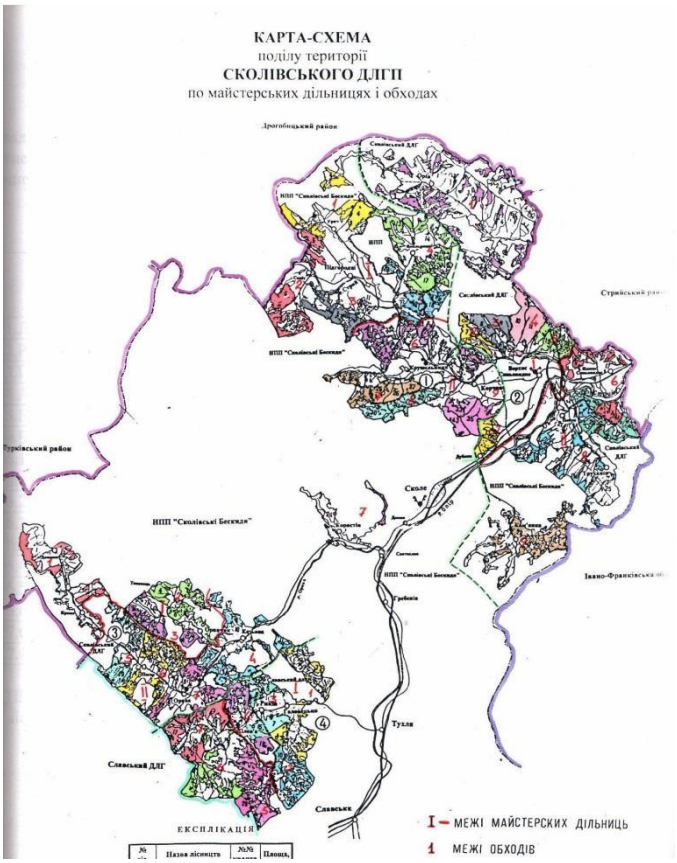

Рис. 2.1. Структурне районування території підприємства

До структури підприємства належать 6 структурних одиниць, з них чотири лісництва, автотранспортний гараж та Нижній склад.

Серед лісництв, що належать Сколівському ДЛГП «Галсільліс» входять такі:

- Орявське, загальна площа якого становить 2 415,26 гектарів та налічує 7 обходів;
- Плав'янське, загальна площа якого становить 2 558 гектара та налічує 7 обходів;
- Крушельницьке, загальна площа якого становить 2 905 гектара та налічує 9 обходів;

- Сколівське загальна площа якого становить 3 750 гектара та налічує 9 обходів.

Територія підприємства належить Центральноєвропейської провінції широколистяних лісів, в саме до Східно-Карпатської гірської під провінції. Відповідно, таке розташування визначає кліматичні характеристики території, що представлена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Основні кліматичні характеристики території Сколівського ДЛГП «Галсільліс»

Найменування показників	Одиниці вимірювання	Значення	Дата
1. Температура повітря:			
– середньорічна	градус	+ 7,5	
– абсолютна максимальна	градус	+ 36	
– абсолютна мінімальна	градус	– 34	
2. Кількість опадів на рік	мм	700	
3. Тривалість вегетаційного періоду	днів	212	
4. Пізні весняні заморозки			12.05
5. Перші осінні заморозки			30.10
6. Середня дата замерзання рік			15.12
7. Середня дата початку паводку			15-26.03
8. Сніговий покрив:			
– товщина	см	11	
– час появи			23.11
– час сходження у лісі			13.03
9. Глибина промерзання ґрунту	см	40	
10. Напрям панівних вітрів за сезонами:			
– зима	румб	Пн; ПнС	
– весна	румб	Пд; ПдС	
– літо	румб	ПдЗ; З	
– осінь	румб	ПнЗ	
11. Середня швидкість вітрів:			
– зима	м/сек	5,0	
– весна	м/сек	3,8	
– літо	м/сек	3,0	
– осінь	м/сек	4,8	
12. Відносна вологість повітря:			
– зима	%	72	
– весна	%	70	
– літо	%	74	
– осінь	%	79	

Кліматичні умови на території підприємства є доволі специфічними та сприяють вирощуванню твердолистяних та хвойних порід дерев, зокрема, Ялини Європейської, Ялиці Білої, Модрини, Бука Гірського тощо. Особливістю клімату регіону є значний вплив вологих низин Прибалтики та Руської рівнини, що визначило відносно помірно-континентальний, однак доволі холодний клімат із значною кількістю опадів впродовж року. Зима та літо чітко розмежовані перехідними періодами, відповідно на території підприємства спостерігається чотири пори року. Літо доволі спекотне та жарке, проте для цього періоду теж є характерною значна кількість опадів. Варто зазначити, що проблемою цього регіону є наявність весняних повеней та паводків. Такі катклізми не набувають або вкрай рідко набувають катастрофічних масштабів, але завдають значної шкоди для лісокористувачів, регіональної промисловості та місцевого населення.

Згідно з установчими документами основним видом діяльності Сколівського ДЛГП «Галсільліс» є ведення лісового господарства, що полягає у лісоексплуатації та використанні ресурсів лісу. Окрім того діяльність підприємства полягає у здійсненні охоронних заходів та захисту ввірених йому лісових масивів, а також раціональне лісокористування, відновлення та відтворення лісів.

Рельєфні особливості території підприємства спричиняють значну кількість вітрів, що дмуть у західному та північно-західному напрямі. Саме така структура роза вітрів є причиною вологого із значною кількістю опадів клімату. Оскільки вітри переносять повітряні маси саме із Прибалтики. Переважна більшість лісів підприємства розкинулись на рівнинній території, зі значною кількістю пагорбів, що розмежовується ярами та балками, подекуди трапляються заболочені долини гірських річок. Така ситуація значно полегшує лісозаготівлю та обумовлює відносно нижчу її собівартість, проте значно ускладнює логістичні процеси та їх загальну ефективність.

2.2. Характеристика виробничо-господарської діяльності Сколівського ДЛГП «Галсільліс»

Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства розпочнемо із аналізу одного з найоптимальніших показників ефективності діяльності підприємства – прибутку. Загалом ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства це доволі комплексне поняття, що є демонструє стан взаємодії багатьох складових та сфер діяльності підприємства. Ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства визначається сукупністю виробничих, господарських та зовнішніх чинників. Однак, суть такого аналізу полягає у встановленні показників значення яких є незадовільним, тобто не знаходиться межах нормативного значення та має характер загрози. Встановлення таких показників дозволить сформувати перелік потенційних ризиків та загроз в діяльності підприємства та стане основою ризик-орієнтованого підходу до управління.

Варто зауважити, що на досліджуваному підприємстві у 2019 році простежується початок тенденції росту за всіма категоріями витрат на виробництво (табл. 2.1). Воно й не дивно, адже досліджуваний період 2019-2021 рр. це період дії низки глобальних загроз та викликів: глобальна економічна криза, пандемія корона вірусу COVID-19. Відповідно, інфляція та ріст цін на сировину та матеріали є логічним відображенням таких глобальних криз в економічній площині. До того ж 2022 р. приніс ще одну глобальну загрозу та загрозу національній безпеці України – війну Російської Федерації проти України. Ця війна також завдала та продовжує завдавати багатьох втрат та збитків для держави. Оскільки підприємство розташоване у західній частині нашої країни, що не зазнає відчутного впливу бойових дій та не так часто піддається ворожим обстрілам та ракетним атакам, тому вплив війни відчувається та проявляється значною мірою в економічній сфері та відбивається на собівартості виробництва та інших витратах. Зростання витрат та собівартості не вплинуло на рівень заробітних плат працівників.

Розпочнемо з аналізу показників рентабельності діяльності досліджуваного підприємства. Загалом рентабельність продукції демонструє частку прибутку, що припадає на одиницю продукції та визначається згідно формули:

$$Р_{п} = \frac{П_{з.д.}}{Сб} \quad (1)$$

де:

$П_{з.д..}$ – прибуток підприємства від звичайної діяльності;

$С_{б}$ – собівартість реалізованої продукції підприємства;

Наступним показником для аналізу стане рентабельність діяльності. Цей показник визначається відношенням чистого прибутку підприємства до його чистого доходу.

$$Р_{д} = \frac{ПР_{ч}}{Д_{ч}} \quad (2)$$

Також розрахуємо рентабельність власного капіталу, що обчислюється як відношення чистого прибутку підприємства за аналізований період до величини власного капіталу.

$$Р_{вк} = \frac{ПР_{ч}}{ВК} \quad (3)$$

На завершення аналізу рентабельності діяльності підприємства визначимо рентабельність основних виробничих фондів. Алгоритм розрахунку цього показника передбачає відношення чистого прибутку фірми до середньорічної вартості основних виробничих фондів [9].

$$Р_{овф} = \frac{ПР_{ч}}{ОВФ_{с}} \quad (4)$$

Здійснені розрахунки представимо у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Показники рентабельності Сколівського ДЛГП «Галсільліс» за 2019-2021 рр.

Показники	2019	2020	2021
Чистий прибуток	14932	22138	26262
Вартість основних засобів	3414	4859	7171
Власний капітал	42649	62912	82274
Рентабельність продукції	0,2	0,31	0,33
Рентабельність ОВФ	4,37	4,55	3,66
Рентабельність діяльності	0,125	0,167	0,191
Рентабельність власного капіталу	0,35	0,36	0,32

Отож, порівняно із 2020 р. у 2021 р. приріст прибутку простежувався дещо меншим, а його абсолютний приріст становив понад 500 тис. грн. Процентне відношення росту прибутковості підприємства становило 3,8 %. Стосовно рентабельності діяльності та інших показників рентабельності по досліджуваному підприємству зазначимо, що максимального значення вони досягли у 2021 році. Зокрема, у 2021 р. підприємство отримало 0,32 грн на кожну інвестовану гривню. Такий показник прибутковості для лісогосподарського підприємства є доволі позитивним та свідчить про підвищення ефективності управління. Варто зазначити, що протягом досліджуваного періоду рентабельність діяльності Сколівського ДЛГП «Галсільліс» перманентно зростає. Варто відмітити позитивну динаміку показника рентабельності продукції, зокрема у 2019 р. цей показник зростав і така тенденція протрималась три роки. Варто констатувати, що на кожній вкладеній гривні, протягом досліджуваного періоду фірма отримувала прибуток в діапазоні 20-32 копійок. Такі дані аналізу рентабельності свідчать про позитивні зрушення в системі управління підприємством, особливо у сфері виробничого та фінансового менеджменту. Однак причиною такого росту прибутковості став також укладений керівництвом фірми контракт на постачання технологічних та колотих дров за кордон. Підвищений попит на

таку продукцію був зумовлений пандемією та кризовими явищами в економіці європейських країн.

Зазначимо, що у 2021 році рентабельність основних фондів досягла позначки більшої за 3,5, тобто підприємство отримувало більше 3,5 грн в перерахунку на одну гривню вартості основних виробничих фондів. Однак, знову ж таки, ця тенденція зумовлена не так ростом продуктивності та ефективності виробництва як незадовільним станом основних виробничих фондів та їх зношеністю. Вартість зносу обладнання та техніки доволі висока, відповідно це покращує показники рентабельності основних виробничих фондів. Така ситуація вимагає оновлення виробничих фондів та містить приховану загрозу для діяльності підприємства.

Наступним етапом дослідження стане аналіз показників ліквідності підприємства. Перш, за все розрахуємо коефіцієнт загальної ліквідності. Цей показник демонструє загальний рівень ліквідності та характеризує фінансовий стан підприємства. З метою отримання більш достовірної інформації щодо стану ліквідності проведемо розрахунок інших показників ліквідності, що дадуть більш ширшу інформацію про підприємство. Зазначені розрахунки проведемо за наведеними формулами: 5, 6, 7.

Почнемо із розрахунку коефіцієнта загальної ліквідності, що розраховується за формулою:

$$Л_{заг} = \frac{ОАкт}{Кт} \quad (5)$$

де:

$Л_{заг}$ – коефіцієнт загальної ліквідності;

$ОА_{кт}$ – оборотні активи досліджуваного підприємства.

Проведемо розрахунок коефіцієнта абсолютної ліквідності, для цього скористаємося наступною формулою:

$$Л_{абс} = \frac{Г_к}{П} \quad (6)$$

де:

$Л_{дбс}$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

$Г_к$ – грошові кошти підприємства;

$П$ – пасиви підприємства.

Розрахуємо також коефіцієнт поточної ліквідності, використавши наступну формулу:

$$Л_{пот} = \frac{ОК}{К_т + К_з} \quad (7)$$

де:

$Л_{пот}$ – поточна ліквідність;

$ОК$ – оборотні кошти фірми;

$К_{т,з}$ – короткострокові кредити та кредиторська заборгованість фірми.

Узагальнено показники ліквідності представимо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Показники ліквідності Сколівського ДЛГП «Галсільліс» за період 2019-2021 рр.

Назва показника	2019	%	2020	%	2021	%
Коефіцієнт загальної ліквідності	3,45	107	3,1	90	3,286	106
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,15	163	1,13	53	1,28	113
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,06	75	0,095	159	0,019	20

Отож, протягом 2020-2021 рр. на досліджуваному підприємстві Сколівське ДЛГП «Галсільліс» була помічена тенденція д зниження показників загальної та поточної ліквідності. Починаючи з 2019 року показник загальної ліквідності знизився 0,2 та становив на кінець звітного періоду 3,45. Така ситуація свідчить

про зменшення фінансових ресурсів та активів підприємства, а отже його можливості до погашення своїх зобов’язань. Причиною цього стало зменшення поточних кредитів і надмірне зростання дебіторської заборгованості за продукцію підприємства.

Щодо коефіцієнту абсолютної ліквідності варто зазначити, що протягом аналізованого періоду його значення істотно не змінювалось, проте перебувало протягом цього періоду поза межами нормативного значення цього показника та свідчить про певні ризики для Сколівське ДЛГП «Галсільліс».

Загалом же висновок щодо платоспроможності підприємства є позитивним, за умови погашення дебіторської заборгованості Сколівське ДЛГП «Галсільліс» здатне погасити свої зобов’язання перед кредиторами у майбутньому.

2.3. Дослідження фінансової стійкості підприємства

Оцінка платоспроможності підприємства є вагомим етапом нашого дослідження, оскільки такий аналіз дасть змогу розкрити джерела потенційних ризиків для досліджуваного підприємства.

Для реалізації задуму використаємо кілька показників, що допоможуть оцінити платоспроможність та фінансову стійкість Сколівського ДЛГП «Галсільліс». Серед таких показників виокремимо:

- коефіцієнт платоспроможності;
- коефіцієнт маневреності капіталу;
- коефіцієнт забезпечення боргів;
- коефіцієнт автономії;
- коефіцієнт фінансової залежності;
- коефіцієнт фінансової стійкості;
- коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу;
- коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами [].

Розрахунки проведемо у два етапи. На першому етапі здійснимо розрахунок показників платоспроможності підприємства (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Показники платоспроможності Сколівського ДЛГП «Галсільліс» у 2019-2021 рр.

Назва показника	2019	Темп росту	2020	Темп росту	2021	Темп росту
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,236	205	0,234	99	0,245	105
Коефіцієнт маневреності	0,87	88	0,92	105,7	0,93	101
Коефіцієнт забезпечення боргів	0,17	2125	0,305	179	0,325	106,5

Результати аналізу свідчать про доволі негативні тенденції. Зокрема частка власного капіталу підприємства у загальній структурі активів має тенденцію до зниження, що свідчить про зростання обсягу залучених грошових ресурсів шляхом отримання кредитів, зокрема для закупівлі обладнання для розколювання технологічних дров та їх пакування для подальшої реалізації на зовнішньому ринку. Отож, з результатів аналізу можемо констатувати, що зазначене співвідношення перманентно перебуває поза межею безпекового значення відповідно є джерелом нових ризиків для діяльності підприємства та його фінансового стану. Стосовно співвідношення власних та залучених коштів результати розрахунків свідчать про зростання частки залучених коштів.

Розрахунок коефіцієнту маневреності продемонстрував його значення у 2019 р. – 0,87. Така ситуація була зумовлена перевищенням поточних зобов’язань у відношенні до оборотних засобів підприємства. Протягом 2020 р. зазначений показник зріс на 4 %. А уже в 2021 році цей показник продовжував збільшуватись і зріс ще на 1 %. Така ситуація є доволі позитивною для досліджуваного підприємства та свідчить про належний рівень управління фінансовою діяльністю Сколівського ДЛГП «Галсільліс».

Перейдемо до аналізу фінансової стійкості підприємства, що є однією із найважливіших характеристик ефективності його діяльності та джерелом пошуку потенційних ризиків та загроз. Загалом фінансова стійкість відображає ступінь залежності від кредиторів та загалом від залучених підприємством коштів. Зате цей показник дозволяє оцінити загальний рівень фінансової стійкості підприємства та його стабільності. Розпочнемо дослідження фінансової стійкості Сколівського ДЛГП «Галсільліс» із розрахунку показника – коефіцієнту автономії.

Зазначений показник дає характеристику співвідношення власних активів, тобто засновників, внутрішніх тримачів та пайщиків та інвестованих чи залучених коштів для діяльності підприємства. Відповідно, високе значення коефіцієнта автономії свідчитиме про вищу фінансову стійкість та незалежність підприємства від кредиторів та інвесторів. Варто зауважити, що дискусії серед вітчизняних науковців щодо безпекового чи нормативного рівня залучених коштів не вщухають. Однак, результати огляду літературних джерел дають змогу засвідчити, що більшість дослідників схиляється до думки, що такий рівень повинен становити 50 %. Таким чином, проведені розрахунки дають змогу зробити висновок, що Сколівське ДЛГП «Галсільліс» не відчуває ніяких загроз та не наражається на ризики щодо цього показника. Тобто, залежність досліджуваного підприємства від зовнішніх джерел фінансування не є доволі значною. Знову ж таки така тенденція є , більшою мірою, наслідком того, що підприємство є в комунальній власності. Відповідно отримання кредитів та іншого роду фінансування є доволі складним процесом та вимагає багатьох погоджувальних процесів та дій. Припускаємо, що це має теж вплив на рівень фінансової стійкості тобто на співвідношення власних та залучених коштів для потреб виробництва.

Результати проведених розрахунків показників фінансової стійкості підприємства представимо у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз показників фінансової стійкості

Сколівського ДЛГП «Галсільліс»

№	Показник	2019	2020	2021
1	Коефіцієнт автономії	0,42	0,41	0,43
2	Коефіцієнт фінансової залежності	2,4	2,44	2,31
3	Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	-0,3	-0,26	-0,47
4	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,71	0,7	0,77
5	Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (фінансування)	1,41	1,44	1,31
6	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	-0,27	-0,22	-0,56

Наступним етапом стане розрахунок коефіцієнту фінансової залежності підприємства. За своєю суттю цей показник є оберненим до коефіцієнта автономії. Тому, якщо значення цього показника близиться до 1 або 100 % то це є свідченням того, що власники підприємства повністю фінансують власний бізнес, тобто своє підприємство. Відповідно значення цього показника протягом досліджуваного періоду перебуває на рівні 2,4. Тобто з кожних 2,4 грн капіталу, 1,4 грн є залученими коштами. Така тенденція не є загрозливою для діяльності підприємства та не є суттєвою загрозою для нього, відповідно не є джерелом потенційних ризиків.

Стосовно коефіцієнта забезпечення власними оборотними засобами то зазначимо, що його значення протягом періоду 2019-2021 рр. перебуває в межах безпекового значення та не становить загрозу для діяльності підприємства.

Загалом варто зазначити, що Сколівського ДЛГП «Галсільліс» протягом періоду 2019-2021 рр. не мали значних проблем із фінансовою стійкістю. Єдиним недоліком та потенційним джерелом ризику була залежність від кредиторів.

Важливим етапом нашого дослідження стане аналіз ефективності використання основних виробничих фондів підприємства Сколоівське ДЛГП «Галсільліс», а також рівень забезпеченості ними. Серед основних показників, які будемо розраховувати:

- фондовіддача – це показник, що демонструє відношення обсягів виробництва продукції та середнього значення вартості основних виробничих фондів за рік [13];
- фондомісткість – це показник, що розраховується шляхом співвідношення вартості основних виробничих фондів підприємства до обсягу виробництва продукції [23];
- фондоозброєність – це показник, що демонструє відношення середньої вартості основних виробничих фондів до середньо чисельності працівників підприємства;
- рентабельність виробничих фондів – це показник, що розраховується шляхом відношення валового прибутку підприємства за певний період до вартості основних виробничих фондів за певний період [23].

Результати розрахунку зазначених показників представимо у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Показники ефективності використання ОВФ

Показники	2019	2020	2021
Середньорічна вартість ОВФ	3408,4	4661,4	6917,3
Випуск продукції	15098,4	21406,2	17676
Чистий прибуток	59,1	156,3	-2803,5
Чисельність ПВП	594	588	561
Фондовіддача	4,43	4,59	2,56
Фондомісткість	0,23	0,22	0,39
Фондоозброєність	5,74	7,93	12,33
Рентабельність ОВФ	0,07	0,084	0,039

В результаті проведеного аналізу можна констатувати, що показники фондовіддачі, фондомісткості та фондоозброєності перебувають у межах безпекового значення. проте показник рентабельності основних виробничих

фондів є доволі низьким. Причиною такого результату вважаємо незадовільний стан основних виробничих фондів, а саме моральне та фізичне зношення. Такий стан основних виробничих фондів підприємства є незадовільним та становить джерело ризиків для нього.

2.4. Пропозиції щодо формування ризик-орієнтованого підходу до управління на Сколівському ДЛГП «Галсільліс»

Для формування ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством слід використати один з найбільш трендових та водночас найбільш дієвих способів формування ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством – розробку карти ризиків. Зазначений метод побудови карти ризиків дозволяє доволі швидко та достовірно ідентифікувати та оцінити ризики для прийняття зваженого управлінського рішення. Виявлення та прогнозування ризиків дасть можливість сформувати безпековий вектор розвитку для підприємства, що сприятиме протидії загрозам і забезпечить розвиток підприємства. Метод карти ризиків є доволі затребуваним інструментом та одним із найпоширеніших елементом ERM – Enterprise Risk Management – системи управління ризиками на підприємстві.

Метод карти ризиків надає можливість для підприємства:

- ідентифікувати та виокремити ризики;
- сформувати перелік ризиків із врахуванням їхньої пріоритетності для підприємства;
- здійснити оцінку ризиків та провести їх класифікацію.

За умов використання такого методу а підприємстві повинен бути введений та розроблений окремий документ – карта ризиків. До складу карти ризиків підприємства повинні входити:

- класифікатор ризиків;
- матриця ризиків;

- додаткова інформація, що отримана в процесі реалізації первинного етапу ризик-орієнтованого підходу.

Така карта повинна містити інформацію про ранжування ризиків для діяльності підприємства, більш того вона повинна періодично розглядатись та затверджуватись керівництвом підприємства.

Ґрунтуючись на результатах теоретичного аналізу, можемо констатувати, що карта ризиків зазвичай повинна містити такі структурні компоненти:

- ❖ категорія ризику – слід вказати найменування ризику та надати його коротку характеристику;
- ❖ статус ризику, його пріоритетність – структурування ризику, встановлення статусу ризику та визначення його пріоритетності для підприємства;
- ❖ ймовірність ризику – визначення ймовірності настання ризику;
- ❖ ранг ризику – його вагомість, встановлюється розробниками карти або експертами та стейкхолдерами;
- ❖ опис ризику або ризикової події – опис та роз’яснення суті ризику або ризикової події;
- ❖ причини виникнення ризику – ідентифікація причин виникнення ризику;
- ❖ наслідки ризику – опис ймовірних наслідків прояву ризику для підприємства;
- ❖ методи реагування на ризик – тобто планові заходи, що можуть втілюватись за умов реалізації ризику та настання небезпеки для підприємства;
- ❖ превентивні заходи – встановлення переліку заходів для попередження ризику;
- ❖ коригувальні заходи – перелік заходів, які плануються виконувати у тому випадку якщо ризик буде реалізовано, або ризикова подія настане для підприємства;
- ❖ встановлення відповідальної особи за реагування на ризики;

❖ прийнятний результат – вказується результат, який очікується в результаті запобігання або нейтралізації негативних наслідків ризику.

Зазвичай, карта ризиків – це матриця 3×3, де по вертикальній осі представлено вплив певного ризику на підприємство, а по горизонтальній осі ймовірність настання зазначеного ризику. Орієнтовна карта-схема ризиків представлена на рисунку

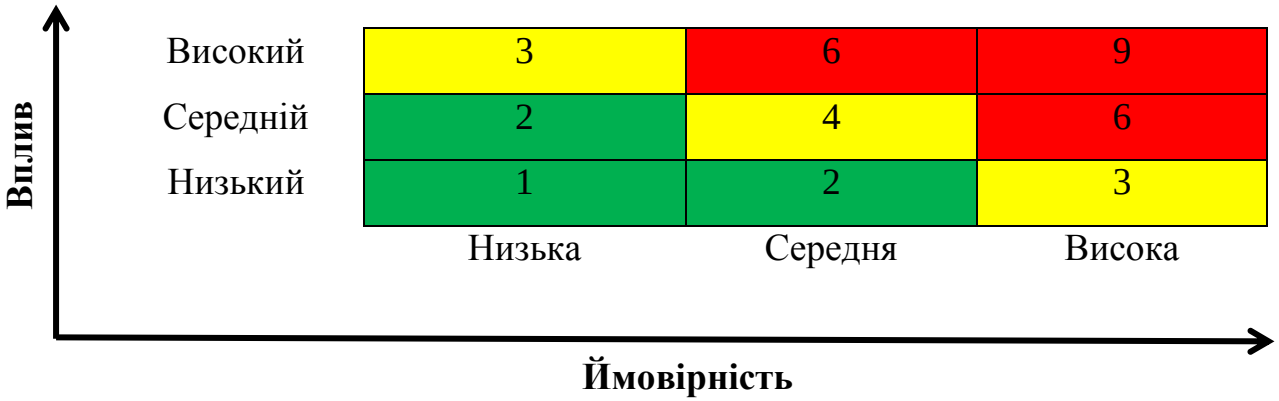

Рис. 2.2. Графічне представлення карти ризиків

Варто зазначити, що такий варіант формування карти ризиків передбачає наявність трьох полів:

✓ зелене поле – ризик вважається прийнятним для підприємства та жодних безпекових заходів не застосовується;

✓ жовте поле – ризик помірний, застосовуються заходи щодо контролю ризику та можливості його уникнення в майбутньому;

✓ червоне поле – критичний та загрозливий рівень ризику, необхідні термінові заходи щодо зниження ризику чи усунення наслідків його негативного впливу.

Варто також зауважити, що для управління підприємством на основі використання ризик-орієнтованого підходу слід усвідомлювати, що робота з управління ризиками повинна проводитись безперервно, та використовуватись на усіх стадіях життєвого циклу та етапах діяльності підприємства. Відповідно пропонуємо використовувати алгоритм дій для управління ризиками на підприємстві (рис. 2.3).

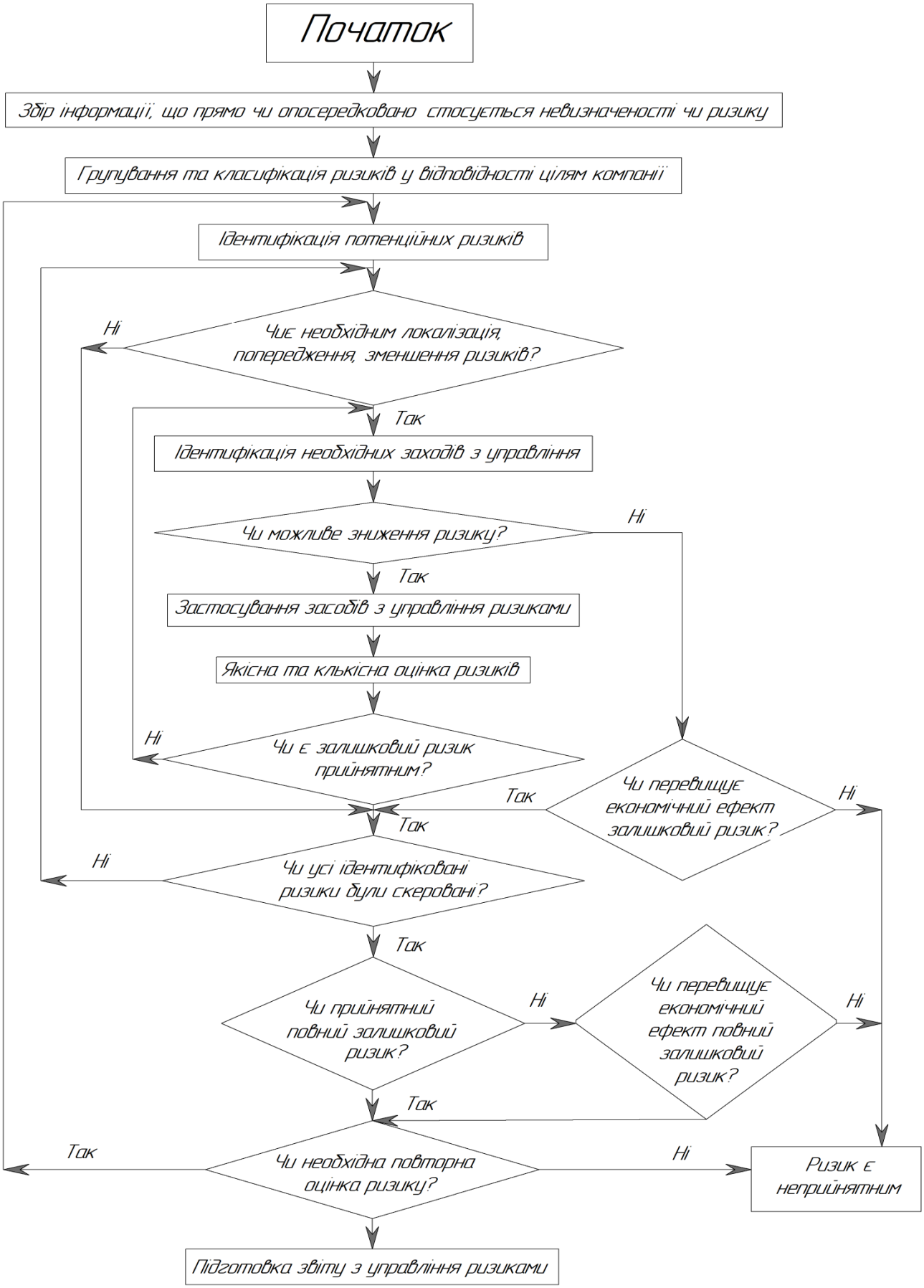

Рис. 2.3. Блок схема управління ризиками

Наступним етапом дослідження стане формування карти ризиків для лісогосподарського підприємства. Для цього потрібно, перш за все, ідентифікувати потенційні ризики для лісогосподарського підприємства. В процесі дослідження було виокремлено такі групи ризиків: виробничі, майнові, кредитні, валютні, техногенні. Ідентифіковані ризики, з оцінкою їх впливу та ймовірності виникнення представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз та оцінка ризиків для Сколівського ДЛГП «Галсільліс»

№	Показники	Код	Вплив	Ймовірність
1	ризик неплатоспроможності за кредитними зобов'язаннями (неповернення кредитних коштів)	К1	3	1
2	непогашення дебіторської заборгованості	К2	3	2
3	коливання цін на експортну продукцію внаслідок зміни курсу валют	В1	2	1
4	ризики спричинені незаконною вирубкою лісів	М1	3	3
5	воєнні ризики (пошкодження та знищення майна, захоплення майна та ресурсів підприємства, інші види загроз спричинених війною)	М2	3	1
6	лісові пожежі	Т1	3	2
7	забруднення довкілля внаслідок діяльності підприємства	Т2	2	2
8	морально та фізично застаріле виробниче обладнання	В1	2	3
9	морально та фізично застаріла техніка	В2	2	3

На сонові представленого аналізу в таблиці, можемо сформувати карту ризиків для досліджуваного підприємства (рис.2.3).

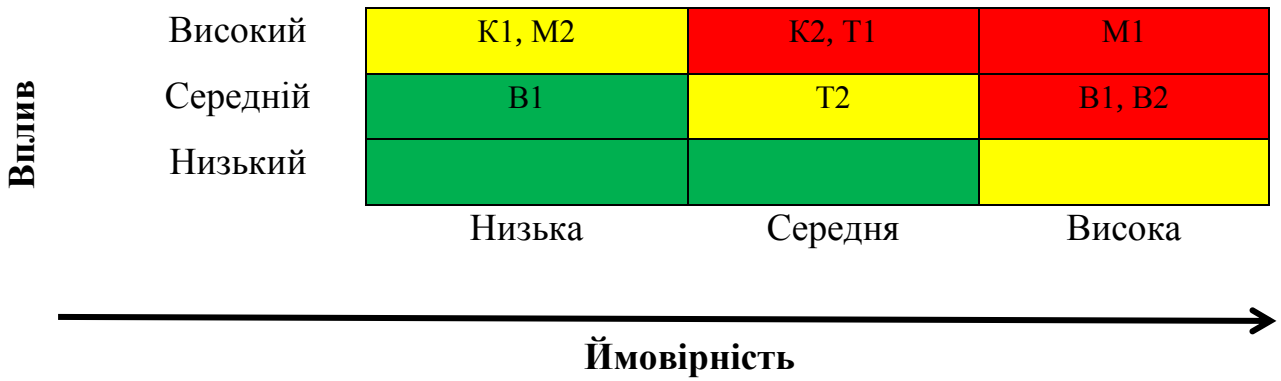

Рис. 2.3. Карта ризиків для Сколівського ДЛГП «Галсільліс»

Результати дослідження дали змогу сформувати карту ризиків для Сколівського ДЛГП «Галсільліс». В процесі аналізу встановлено, що серед ідентифікованих дев'яти основних ризиків для підприємства на карті на червоне поле потрапило п'ять видів ризиків, а саме: непогашення дебіторської заборгованості, настання лісових пожеж, ризики спричинені незаконною вирубкою лісів, виробничі ризики – пов'язані із моральним та фізичним зносом техніки та обладнання. Відповідно, система ризик-орієнтованого управління ґрунтуватиметься на основі протидії саме цим ризикам.

На основі зазначеної карти ризиків та застосування запропонованого алгоритму буде реалізований ризик-орієнтований підхід до управління підприємством.

Висновки до другого розділу

Проведено загальну характеристику досліджуваного підприємства Сколівське ДЛГП «Галсільліс. Визначено загальну площу лісів підприємства – 12 628,26 га. Встановлено структурний поділ підприємства, що передбачає поділ на 119 кварталів та 3209 виділів. А також встановлено структуру лісового фонду підприємства: рекреаційно-оздоровчі лісові угіддя (61,8 га), захисні угіддя (4640,0 га), експлуатаційні угіддя (7935,2 га). Визначено вікову структуру лісів підприємства: молоді ліси (30,7 %), середньовікові ліси (60,4 %), пристигаючі ліси (8,8 %), стиглі і перестійні ліси (0,1 %).

Встановлено структуру самого підприємства та визначено, що воно включає чотири лісництва: Орявське, загальна площа якого становить 2 415,26 га; Плав'янське, загальна площа якого становить 2 558 га; Крушельницьке, загальна площа якого становить 2 905 га; Сколівське загальна площа якого становить 3 750 га.

Реалізовано аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства. Аналіз показників рентабельності показав доволі позитивну тенденцію, однак

причинами такого росту рентабельності також є зростання попиту на дрова технологічні у ЄС в результаті пандемії COVID-19 та посилення економічної рецесії. Аналіз ліквідності підприємства дав можливість зробити такі підсумки: коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом аналізованого періоду істотно не змінювався, проте перебував поза межами нормативного значення. Висновок щодо платоспроможності підприємства є позитивним, за умови погашення дебіторської заборгованості Сколівське ДЛГП «Галсільліс» здатне погасити свої зобов'язання перед кредиторами у майбутньому.

Проведено оцінку платоспроможності підприємства. В результаті зроблено висновок про наявність доволі негативних тенденцій, зокрема зазначена кількість показників перебуває поза межею безпекового значення, відповідно є джерелом нових ризиків для діяльності підприємства та його фінансового стану.

Аналіз фінансової стійкості підприємства засвідчив, що залежність досліджуваного підприємства від зовнішніх джерел фінансування не є доволі значною. Знову ж таки така тенденція є наслідком того, що підприємство перебуває в комунальній власності. Загалом варто зазначити, що Сколівське ДЛГП «Галсільліс» не мало значних проблем із фінансовою стійкістю. Єдиним недоліком та потенційним джерелом ризику була залежність від кредиторів та значний обсяг дебіторської заборгованості.

Запропоновано використовувати метод карти ризиків для формування ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством, що надасть певні переваги, а саме дозволить: ідентифікувати та виокремити ризики; сформувати перелік ризиків із врахуванням їхньої пріоритетності для підприємства; здійснити оцінку ризиків та провести їх класифікацію. Запропоновано структуру карти ризиків, що повинна містити такі елементи: категорію ризику; статус ризику; ймовірність ризику; ранг ризику; опис ризику або ризикової події; причини виникнення ризику; ідентифікація періоду найбільшого впливу на підприємство; наслідки ризику; методи реагування на ризик; превентивні

заходи; коригувальні заходи; встановлення відповідальної особи за реагування на ризики; прийнятний результат.

Встановлено, що карта ризиків містить три поля: зелене поле – ризик вважається прийнятним для підприємства та жодних безпекових заходів не застосовується; жовте поле – ризик помірний, застосовуються заходи щодо контролю ризику та можливості його уникнення в майбутньому; червоне поле – критичний та загрозливий рівень ризику, необхідні термінові заходи щодо зниження ризику чи усунення наслідків його негативного впливу.

Сформовано карту ризиків для Сколівське ДЛГП «Галсільліс» та визначено критичні види ризиків: непогашення дебіторської заборгованості, настання лісових пожеж, ризики спричинені незаконною вирубкою лісів, виробничі ризики – пов’язані із моральним та фізичним зносом техніки та обладнання.

ВИСНОВКИ

В результаті теоретичного аналізу встановлено теоретичний зміст поняття «ризик». Визначено основні види ризиків та запропоновано трактування їх теоретичного змісту: юридичний, економічний, техніко-експлуатаційний, підприємницький, виробничий, комерційний, інвестиційний, кредитний, діловий, ціновий, політичний, транспортний, спеціальний та екологічний.

Виокремлено та запропоновано тлумачення основних функцій ризику, серед яких: стимулююча – проявляється у двох аспектах: конструктивний та деструктивний; захисна – проявляється також у двох аспектах: історичному та соціально-правовому.

Встановлено основні принципи ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством: інтегрованості, розподілу ресурсів, співвимірності, гнучкості, відкритості, антиципації.

Запропоновано методологічне забезпечення процесу формування системи ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством, що передбачає наявність таких елементів: політики управління; методологічних матеріалів; нормативного документу, що покликаний регулювати процеси взаємодії внутрішніх структурних підрозділів; документу, який би передбачав наявність та методику формування переліку потенційних ризиків для діяльності підприємства; перелік звітних документів щодо діяльності в сфері виявлення, оцінки та протидії ризикам.

Аргументовано та обґрунтовано основні переваги використання ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством: здатність реалізовувати оцінку апробованих підходів до організації системи управління ризиками на підприємстві як внутрішніми ресурсами так і зовнішніми (стейкхолдерами); можливість розкривати слабкі сторони та недоліки в роботі підприємства шляхом виявлення внутрішньо-фірмових ризиків; зменшення управлінських витрат та спрощенню документообігу на підприємстві; делегування повноважень; організація ефективної системи ідентифікації та протидії

потенційним та реальним ризикам для діяльності підприємства; організація системи обміну досвідом та передовими ідеями у сфері ризик-орієнтованого підходу.

В результаті проведення загальної характеристики Сколівське ДЛГП «Галсільліс» встановлено: структурний поділ підприємства, що передбачає поділ на 119 кварталів та 3209 виділів; структуру лісового фонду підприємства – рекреаційно-оздоровчі лісові угіддя (61,8 га), захисні угіддя (4640,0 га), експлуатаційні угіддя (7935,2 га); вікову структуру лісів підприємства: молоді ліси (30,7 %), середньовікові ліси (60,4 %), пристигаючі ліси (8,8 %), стиглі і перестійні ліси (0,1 %); структуру підприємства – Орявське лісництво, Плав'янське лісництво, Крушельницьке лісництво, Сколівське лісництво.

Проведено аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства, зокрема аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства, зроблено висновки: за умови погашення дебіторської заборгованості Сколівське ДЛГП «Галсільліс» здатне погасити свої зобов'язання перед кредиторами у майбутньому; встановлено наявність доволі негативних тенденцій – значена кількість показників перебуває поза межею безпекового значення, відповідно є джерелом нових ризиків для діяльності підприємства та його фінансового стану; залежність досліджуваного підприємства від зовнішніх джерел фінансування не є доволі значною.

Розроблено пропозиції щодо формування ризик-орієнтованого підходу до управління підприємством, що полягають у використанні методу карти ризиків. Сформовано карту ризиків для Сколівське ДЛГП «Галсільліс» та визначено критичні види ризиків: непогашення дебіторської заборгованості, настання лісових пожеж, ризики спричинені незаконною вирубкою лісів, виробничі ризики – пов'язані із моральним та фізичним зносом техніки та обладнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hnylytska L., Franchuk V., Melnyk S., Nakonechna N., Leskiv H., & Hobela V. (2022). Security-oriented model of business risk assessment. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, *4*(45), 202–210. http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4938
2. Hobela V., Huzenko I., Blaga N. Determining ecological threats to the state's economy. *Znanstvena misel journal.*2021. № 60. Vol. 1. Pp. 13–18. http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4118
3. Hobela, V., Blikhar, M., Syrovackyi, V., Maraieva, U., & Dudiuk, V. (2021). Economic and legal measures for ensuring the economy greening in the post-pandemic period. *Amazonia Investiga*, 10(44), 252-260. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/37850
4. Mykhalitska N., Veresklia M., Gorban I. Instrumentation of diagnostics flexibility of the enterprise development strategy in the context of ensuring economic security. *Problems of modern science:* Collection of scientific articles. Fadette editions, Namur, Belgium. 2018. P. 87–92.
5. Борисова Т. Теоретичні аспекти управління ризиком на підприємстві. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 116–121.
6. Бортнікова Є.В. Історія походження та сутність понять «ризик», «ризик-менеджмент» та операційні ризики». *Ефективна економіка*. 2012. №8. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1336
7. Бочковський А. П. «Людський фактор» та ризик виникнення небезпек: випадковість чи закономірність. Одеса: Юридична література, 2015. 137 с.
8. Вербицька Г. Л. Управління економічним ризиком. *Фінанси України*. 2019. № 4. С. 34–41.
9. Глєбова А. О. Формування системи стратегічного управління економічною безпекою на підприємстві / А. О. Глєбова, Т. О. Конзерська // *Молодий вчений*. 2015. № 11(2). С. 35–40. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_11%282%2910

10. Горго І.О. Концепція формування системи управління ризиками на підприємстві. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*: *актуальні питання науки і практики*. 2018. № 11. С. 29–42.
11. Гранатуров В. М. Ризики підприємницької діяльності: проблеми аналізу. Київ : Зв'язок, 2010. 150 с.
12. Діденко Є. О. Управління економічною безпекою підприємства на основі формування стратегії його безпечного розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 5 (168) С. 35–40.
13. Економічна безпека підприємства : підручник / А.М. Штангрет, М.М. Караїм, О.В. Халіна, Х.О. Мандзіновська; за заг. редакцією А. М. Штангрета. Львів : УАД, 2016. 284 с.
14. Економічний ризик: методи оцінки та управління : навчальний посібник. / Т. А. Васильєва, С. В. Лєонов, Я. М. Кривич та ін.; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 208 с.
15. Залунін В.Ф. Організація управління економічним ризиком підприємств невиробничої сфери в умовах ринку. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 2. С. 262–267.
16. Зоріна О.А. Ідентифікація ризиків підприємства як об’єктів економічного аналізу. *Бухгалтерський облік, аналізі та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2014. № 2. С. 62–77.
17. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2012. 256 с.
18. Кузнецова І. О. Методічні підходи до формування стратегії економічної безпеки підприємства: колективна монографія / За заг. ред. І. О. Кузнецової. Харків : ПромАрт, 2016. С. 32–49.
19. Кузьмак О.М. Ефективна система ризик-менеджменту як дієвий засіб забезпечення стійкості фінансових установ. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal

20. Лук’янова В.В. Економічний ризик : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 462 с.
21. Лук’янова В. В. Діагностика ризику діяльності підприємства: монографія. Хмельницький : Ковальський, 2017. 312с.
22. Лук’янова В. В. Оцінювання ризику і стійкість економічної системи. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія «Економічні науки». 2014. №3. Т.2. С. 33–39.
23. Михаліцька Н.Я., Гримак А.В., Цвайг Х.І., Кушнір Л.П. Економіка і фінанси підприємства: підручник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 700 с.
24. Михаліцька Н.Я., Цвайг Х.І. Фінансові ризики та їх вплив на фінансову безпеку підприємства. *Науковий журнал «Причорноморські економічні студії»*. Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2017. Вип. 22. С. 128-132. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/22_2017/30.pdf
25. Мороз В.М. Ризик-менеджмент : навчальний посібник / В.М. Мороз, С.А. Мороз. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. 140 с.
26. Москаленко В.П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №6. С. 180–191.
27. Орлик О. В. Економічна безпека підприємства: властивості, стратегія та методи забезпечення. *Економіка і фінанси*.2014. С. 176–183.
28. Пономаренко Т.В. Прогнозування імовірності банкрутства в контексті оцінювання економічної стійкості підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. № 2 (Т. 23). С. 160–168.
29. Ріщук Л. І. Підхід щодо розробки програми управління ризиками на підприємстві. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2015. № 1(2). С. 77–82.
30. Сірант М., Гурковський М., Михаліцька Н., Яцик М., Єсімов С. Economic and legal characteristics of financialization: benefit or harm to the real

economy? *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023.T. 1.(48). P. 418-426. URL. https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/5231

31. Сколівське ДЛГП «Галсільліс» – веб-сайт. URL: http://galsillis.org.ua/pidporyadkovani-pidpryyemstva-/skolivske-dochirnye-lisogospodarske-pidpryyemstvo-lgp-galsillis/
32. Скопенко Н. С. Теоретико-методологічні проблеми визначення ризиків. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2018. Т. 2, № 2 (66). С. 224−227.
33. Сорокіна І. В. Теоретико-методологічні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. №12(102). С. 114–122.
34. Сосновська О. О. Ризик-менеджмент як інструмент забезпечення стійкого функціонування підприємства в умовах невизначеності. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2019. № 1(3). С. 70–79.
35. Терещенко О. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства. *Економіка України*. 2014. №3. С.22–26.
36. Фролова Л. В. Концептуальні положення забезпечення економічної безпеки підприємств. *Культура народів Причорномор'я*. Економічні науки. 2013. № 257. С. 201–204.
37. Цвігун Т.В. Механізм управління ризиками в системі управління підприємством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип 2. С. 9–13.